

VERSLUMĄ SĄLYGOJANČIŲ VEIKSNIŲ TYRIMAS

Gintarė Giriūnienė

Socialinių mokslų daktarė

Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto

Ekonominės informatikos katedra

El. paštas: Gintare.Giriuniene@ef.vu.lt

Egzistuojant šiandieninėms rinkos ekonomikos sąlygoms, kuomet pasaulyje vyrauja ekonominė stagnacija ar net nuosmukis, vis dažnesniu mokslinių tyrimų objektu tampa šalies ekonomika ir jos augimo skatinimas. Pažymėtina, kad optimalios šalies ekonomikos skatinimo politikos formavimas tampa vis sudėtingesnis, nes ekonominiam augimui mažiau ar daugiau daro įtaką daugelis išorinių, valstybės tiesiogiai nekontroliuojamų veiksnių. Daugelis ekonomistų sutinka, kuomet šalies ekonomikos augimas tampa lėtas ar netolygus, valstybei esti privalu ieškoti tinkamos ir visuomenei priimtinos ekonomikos augimo skatinimo politikos, o viena iš pagrindinių priemonių tokiu atveju tampa būtent verslumo skatinimas šalyje. Straipsnyje nagrinėjamas verslumas, jį sąlygojantys veiksniai, siejant su tuo, kad pastaruoju metu egzistuojant tokiai ekonominei situacijai ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje, ypatingas dėmesys yra skiriamas verslumo rėmimo strategijoms, programoms ir panašiai. Taigi pagrindiniu tyrimo tikslu tampa verslumui darančių įtaką veiksnių identifikavimas ir detalizavimas.

Reikšminiai žodžiai: *verslumas, verslumą sąlygojantys veiksniai, vidiniai veiksniai, išoriniai veiksniai.*

Įvadas

Ekonomikos globalizacija, tarpvalstybinė integracija skatina mokesčių sistemos pokyčius, siekiant sudaryti palankią terpę verslo plėtrai bei pritraukti užsienio investicijų, sudarant ekonominės šalies plėtros prielaidas. Prioritetiniu šiuo metu laikomas Europos Sąjungos veiksmų planas „Verslumas 2020“ numato priemones kovai su verslumo kliūtimis: ambicingos priemonės, skirtos paskatinti start-up'us ir naujų verslų kūrimąsi, verslo perdavimus padaryti labiau sėkmingesnius, pagerinti verslo priėjimą prie finansų ir suteikti sąžiningiems verslininkams po bankroto antrąjį šansą. Tačiau kas tiksliai lemia tai, kad skirtingose šalyse verslumas netolygus, nėra aiškiai apibrėžta. Michalski (2012) teigia, kad veiksnių, sąlygojančių verslumą analizė yra labai svarbi ne tik siekiant verslumo didinimo šalyje, bet ir formuojant įvairias verslumo skatinimo programas.

Pažymėtina, kad optimalios šalies ekonomikos skatinimo politikos formavimas tampa vis sudėtingesnis, nes ekonominiam augimui mažiau ar daugiau daro įtaką daugelis išorinių, valstybės tiesiogiai nekontroliuojamų veiksnių. Reikia pažymėti, kad ekonominėje literatūroje verslumas yra identifikuojamas kaip itin

svarbus šalies ekonominiam aktyvumui ir vystymuisi tiesiogiai darantis įtaka veiksnys, nepaisant to, kaip teigia Acs, Desai, Hessels (2008), kad skirtingose šalyse egzistuoja daugybė skirtingų verslumo vystymo poreikių ir galimybių. Acs, Varga (2005) atliko vienuolikos skirtingo ekonominio lygio šalių empirinę analizę ir nustatė, kad šalyje egzistuojanti verslumo galimybė iš tiesų turi reikšmingą poveikį ekonominiam aktyvumui, tačiau verslumo poreikis neturi jokio poveikio šalies ekonomikai. Taigi siekiant atlikti reikšmingą tyrimą itin svarbu yra analizuoti būtent verslumą sąlygojančius veiksnius. Iš užsienio mokslininkų, nagrinėjusių šią tematiką, reiktų paminėti Brixiova (2011), Burns (2008), Fiet (2001), Guiso, Schivardi (2011), Kressel, Lento (2012), Michalski (2012), Mole, Roper (2012), Morris, Covin, Kuratko (2011). Tuo tarpu Lietuvoje šią problemą iš dalies nagrinėjo Župerka (2011), Stripeikis (2008, 2010) ir keletas kitų. Reikia pabrėžti, kad pastarieji atliko tik fragmentinius tyrimus šioje srityje, todėl stokojama baigtinio verslumą sąlygojančių veiksnių sąrašo.

Taigi šio **tyrimo objektas** – verslumą sąlygojantys veiksniai.

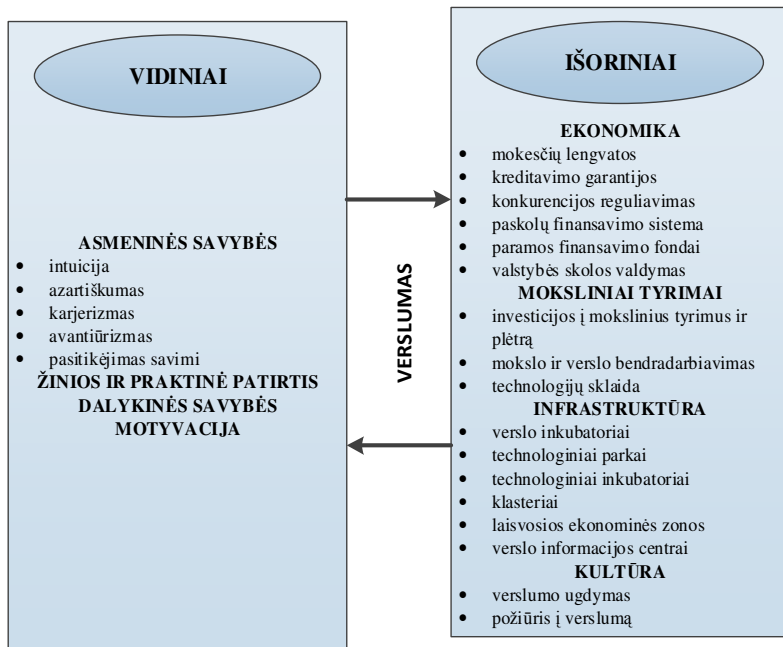
Tyrimo tikslas – atlikti verslumą sąlygojančių veiksnių tyrimą.

Tyrimo metodai – Lietuvos ir užsienio mokslinių darbų, empirinių tyrimų ir ekonominės literatūros analizė bei praktikos studija verslumą sąlygojančių veiksnių klausimu.

1. Verslumą sąlygojančių veiksnių grupių identifikavimas

Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima teigti, kad verslumas – tai valstybėje egzistuojančios aplinkos tiesiogiai darantis įtaka procesas, kurio pagrindiniais vykdytojais vis dėlto yra laikomi fiziniai ir juridiniai asmenys, įskaitant ir mokslo institucijas bei kitus viešojo sektoriaus subjektus. Tai dažniausiai esti kuriama inovacijų pagalba, atsižvelgiant į turimus resursus, propaguojamas vertybes bei kitus procesus ir yra tiesiogiai daroma įtaka šalies ekonominei bei socialinei gerovei. Būtent tokios sąvokos formuluotės pateikimas įgalina į verslumą žiūrėti kiek plačiau, išskirti jį skatinančias ir formuojančias priemones. Verslumo skatinimas dažniausiai apibrėžiamas ir suvokiamas kaip vienas iš pagrindinių Lisabonos sutartyje numatytų strateginių objektų siekiant, kad Europos Sąjungos šalis taptų konkurencingesnės nei iki šiol ir galėtų sėkmingai konkuruoti pasaulio ekonomikos rinkoje. Lyginant Europos ir JAV vystymosi potencialą, kaip vieną pagrindinių Europos Sąjungos ekonominio atsilikimo priežasčių Mian (2011), Frydman, Khan, Rapaczynski (2011) įvardino būtent verslumo ir jo skatinimo stoką. Paradoksalu, tačiau nors ir Europos Sąjungos šalyse veikiančios verslo subjektai yra mažiau linkę rizikuoti, priimti drastiškesnius valdymo sprendimus. Įvairių mokslininkų, tokių kaip Audretsch (2002), Grilo, Irigoyen (2006), Goldstein, Bergman, Maier (2013), atlikta statistikos duomenų analizė leidžia teigti, jog pastarieji turi geresnę bazę verslumo vystymui – geresnį išsilavinimą, aukštesnę kompetencijų lygį. Nors kita vertus egzistuojant didesniems verslo užmojams, vieno asmens kompetencijų, profesinių žinių bei praktinės patirties nepakanka. Pažymėtina, kad verslumas gali egzistuoti tik tam tikroje terpėje, todėl pastarojo lygis priklauso ir nuo to, kokiomis konkrečiomis priemonėmis šalies subjektai yra skatinami būti verslūs. Nors daugelis mokslinės literatūros šaltinių teigia, kad esminį poveikį šalies verslumui daro būtent

visuomenė, pasirinkdama, ką pirkti, kiek ji turi pinigų ir kaip reaguoja į vieną ar kitą verslą, reikia pabrėžti, kad verslumą skatina ne tik vartotojų poreikiai, bet ir kiti verslumą sąlygojantys veiksniai, kuriuos galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes (žr. 1 pav.).

1 pav. Verslumą sąlygojančių veiksnių grupės

(Sudaryta autoriaus pagal Hsieh, Parker, Van Praag, 2011; Jusoh, Ziyae, Asimiran, Kadir, 2011; Ratinho, Henriques, 2010; Schoon, Duckworth, 2012; Sriram, Mersha, 2010)

Reikia pabrėžti, kad priklausomai nuo veiksnių pobūdžio bei poveikio subjektui verslumas gali būti stimuliuojamas tiek teigiama, tiek ir neigiama linkme, todėl identifiкуotų verslumui įtaką darančių veiksnių detalesnė analizė yra itin svarbi. Atliktos mokslinės literatūros analizės rezultatai leidžia teigti, kad galima išskirti dvi pagrindines verslumą sąlygojančių veiksnių grupes – vidinius ir išorinius veiksnis.

2. Verslumą sąlygojančių veiksnių detalizavimas

Jusoh, Ziyae, Asimiran, Kadir (2011), Schoon, Duckworth (2012) pabrėžia, kad verslus subjektas nuo kitų visuomenės narių skiriasi tam tikromis savybėmis ar gebėjimais, kurie priskirtini prie vidinių verslumą sąlygojančių veiksnių. Pastarieji yra sietini su savarankiškai dirbančio asmens tam tikromis asmeninėmis savybėmis, tokiomis kaip intuityja, azartiškumas, karjerizmas ir pan. bei įgytomis žiniomis ir praktiniais gebėjimais ar motyvacija. Tačiau, kaip pažymi Hsieh, Parker, Van Praag (2011), vidinius veiksnis yra itin svarbu suskirstyti į du pogrupius – įgimtas ir įgytas asmenines individo savybes, nes nuo to priklauso ir verslumą skatinančių priemonių poveikio efektyvumo vertinimas. Įgimtoms

savybėms yra priskirtinos tokios asmeninės savybės kaip intuityva, azartiškumas, karjerizmas, avantiūrizmas ar pasitikėjimas savimi, todėl jų įgyti mokantis, treniruojantis ar kitais būdais yra beveik neįmanoma. Reikia pabrėžti, kad būtent dėl šios priežasties įgimtų verslumui įtaką darančių savybių turėjimas ar stoka ir paaiškina, kodėl tik tam tikra dalis visuomenės yra verslininkai, gebantys sėkmingai kurti ir puoselėti nuosavą verslą. Ne mažiau svarbios yra ir įgytos savybės, kurios gali būti įgyjamos studijų metu ar dirbant, tai visų pirma žinios ir praktinė patirtis, dalykinės savybės ir motyvacija. Quadir (2012) teigia, kad verslininkas, turėdamas daugiau praktinės patirties labiau geba prisitaikyti prie dinamiškos verslo aplinkos, nes jis yra daug smalsesnis už tą, kuris praktinės patirties dar neturi, o Ojastu, Chiu, Olsen (2011) tik patvirtina teoriją, kad sėkmingai plėtoti verslą galima tik tarpusavyje atitinkamai suderinus praktines ir teorines žinias. Būtent jų balansas, kaip teigia Rigg, O'Dwyer (2012), ir lemia tai, kad ne visos šalies verslumą skatinančios priemonės tampa priimtinos ir efektyvios. Tačiau nepriklausomai nuo to, ar vidiniai verslumą sąlygojantys veiksniai yra įgyti, ar įgimti, jie yra vienodai svarbūs ir reikalingi versliam subjektui, nes, kaip teigia Lydeka (1996), būtent asmeninės verslininko savybės ir lemia veiklos rezultatą – juk du verslininkai gali turėti analogišką profesinį pasirengimą, tačiau jų veiklos rezultatai bus visada skirtingi. Studijų metu įgytos aukštesnio lygio žinios padeda maksimaliai išnaudoti turimas galimybes, o kaip teigia Shane, Khurana (2003), įgyti praktiniai įgūdžiai leidžia versliams subjektams sumažinti verslo riziką iki priimtino lygio ir uždirbti didesnę pelną. Tačiau tai nereiškia, kad visų šių savybių stoka turės ženkliai įtakos verslo sėkmei, nes pastaroji priklauso ir nuo galimybių gauti informaciją, konsultuotis bei mokytis. Svarbi ne tik šių galimybių kaina, kokybė, bet ir prieinamumas, todėl tiek finansinė, tiek nefinansinė valstybės parama yra būtina ir labai reikšminga būtiniausių verslumo gebėjimų, kompetencijos bei motyvacijos užtikrinimui.

Ne mažiau svarbesnė nei ekonominė yra ir mokslinių tyrimų išorinė darančios verslumui įtaką aplinkos dedamoji. Ratinho, Henriques (2010) pateikia net keturis būdus, kaip akademinė bendruomenė gali bendradarbiauti su verslo subjektais ir jiems pasiūlyti inovatyvius, technologinius požiūrius pažangius produktus ir paslaugas, o tai yra itin svarbu siekiant verslumą skatinti šalies mastu. Taigi verslumo ugdymas, inovacijos ir mokslinius tyrimus, paramos ar kiti verslo finansavimo fondai, technologiniai parkai gali tapti verslios ekonomikos pagrindu. Reikia pabrėžti, jeigu šalies ekonomika nepasizymi stabilumu ar augimu, tai, kaip teigia Doganova, Eyquem-Renault (2009), technologijos, inovacijos ir žinios yra tas veiksnys, galintis iš pagrindų pakeisti šalies ekonomiką. Itin svarbu yra identifikuoti, kiek konkrečiai šalies mokslo potencialas yra pajėgus patenkinti verslo poreikius ir ar verslas yra pasirengęs bendradarbiauti su šalies mokslo institucijomis, turėdamas alternatyvą – įsigyti inovatyvius produktus iš užsienio ar pritaikyti jau veikiančias naujas pažangias technologijas. Kaip teigia Binkauskas (2009), nors didžioji dauguma inovacijų ar pažangiųjų technologijų yra sukurtos didelį ekonominį potencialą turinčių šalių, tačiau XXI amžiuje yra pastebimas tarptautinis technologinis suartėjimas, kuriam įtaką daro intensyvi inovacijų sklaida. Taigi būtent čia ir pasireiškia itin svarbus verslo inkubatorių, technologinių parkų vaidmuo, kurie ne tik turi potencialą plėtoti inovacijas tarptautiniu mastu, bet

ir jas pateikti pasaulinei rinkai ir šiuo tikslu yra kuriama kita išorinių verslumą sąlygojančių veiksmų grupė – infrastruktūra.

Atlikta veiksmų, darančių įtaką verslumui, analizė leidžia teigti, kad savarankiškai dirbantys asmenys ir įmonės turi itin skirtingas galimybes plėtoti verslą, todėl skiriasi vidiniai ir išoriniai jų verslumą sąlygojantys veiksniai. Pabrėžtina, kad ekonominiai resursai yra pakankamai riboti savarankiškai dirbantiems asmenims ar smulkiam verslui, turinčiam sąlyginai nedidelį kapitalą lyginant su stambiomis įmonėmis. Nemažai mokslininkų prognozuoja, jog XXI amžius priklausys smulkioms įmonėms, kurios būtent dėl savo dydžio turės geresnes galimybes konkuruoti. Taip pat įmonė privalo būti pakankamai maža, kad turėtų darnų kolektyvą ir būtų lanksti, kita vertus, kai kuriose srityse ji turi būti pakankamai didelė, nes būtina turėti tam tikrą svorį rinkoje, o šiuo metu egzistuojančios rinkos yra tik globalios. Tokiu būdu išryškėja poreikis organizaciją centralizuoti ir decentralizuoti tuo pačiu metu. Neprognozuojama, kad stambios kompanijos išnyks, galimybes joms teikia tai, jog technologijos leidžia stambioms kompanijoms rekonstruotis, decentralizuotis, padalinti galią ir valdžią hierarchiniais lygmenimis žemyn. Tai daryti būtina, nes stambios biurokratinės organizacijos negali konkuruoti su smulkiais, lanksčiais ir greitai judančiais vienetais (Šivickas, 2009). Reikia pažymėti, kad verslo inkubatorių, technologinių parkų, klasterių nauda savarankiškai dirbantiems asmenims ar smulkioms įmonėms ir šalies ekonomikai yra neiginčytina – ši verslo kūrimo ir plėtros paramos forma yra naudojama tiek išsivysčiusiose, tiek dar ekonominiu požiūriu besivystančiose šalyse. Verslo inkubavimo procesų transformacija ženkliai prisideda prie naujo verslo kūrimo ir plėtotės, o tai dar labiau skatina naujus rinkos dalyvius pasinaudoti verslo inkubatorių, klasterių ar technologinių parkų teikiamomis paslaugomis ir sukurti technologinį pranašumą integruotoje rinkoje. Pažymėtina, kad verslumui ir jo augimui neįmanoma įtakos daryti vien tik rinkos dalyvių veiksmais, todėl labai svarbus vaidmuo tenka šalies vyriausybės politikai, kuri gali nustatyti tinkamas verslo kūrimo bei plėtotės sąlygas ir paskatas. Kaip teigia Beckman, Eisenhardt, Kotha, Meyer, Rajagopalan (2012), kiekviename be išimties individe egzistuoja verslumo polėkis, išryškėjantis tik tada, kai jo gyvavimui yra sukuriama palanki terpė, o kuo daugiau yra išorinės verslo aplinkos sudarytų galimybių atskleisti potencialą, tuo didesnis yra ir šalies verslumo lygis. Taigi šalies vyriausybė turi pasirinkti ir vykdyti tokią verslumo skatinimo politiką, kuri ne tik skatintų žinių gamybą, bet ir jų praktinį pritaikymą.

Išvados

Nors daugelis mokslinės literatūros šaltinių teigia, kad esminį poveikį šalies verslumui daro būtent visuomenė, pasirinkdama, ką pirkti, kiek ji turi pinigų ir kaip reaguoja į vieną ar kitą verslą, reikia pabrėžti, kad verslumą skatina ne tik vartotojų poreikiai, bet ir kiti verslumą sąlygojantys veiksniai, kuriuos galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes – vidinius ir išorinius. Atlikus išsamią verslumą sąlygojančių veiksmų analizę, pastebėta, kad savarankiškai dirbantys asmenys ir įmonės turi itin skirtingas galimybes plėtoti verslą, todėl skiriasi vidinių ir išorinių jų verslumą sąlygojančių veiksmų reikšmė ir įtaka jiems. Pabrėžtina, kad ekonominiai resursai yra pakankamai riboti savarankiškai dirbantiems asmenims ar

smulkiajam verslui, turinčiam sąlyginai nedidelį kapitalą lyginant su stambiomis įmonėmis, todėl išorinių verslumą sąlygojančių veiksnių įtaka yra jiems itin svarbi. Remiantis gautais tyrimo rezultatais, galima teigti, kad valstybė, siekdama formuoti verslui ir verslumo vystymui palankią terpę, privalo atsižvelgti ne tik į vidinių ir išorinių verslumą sąlygojančių veiksnių formavimą, bet ir įvertinti pastarųjų įtaką per dvi dimensijas – savarankiškai dirbančius asmenis ir įmones siejant tai, jog visi verslumą sąlygojantys veiksniai šioms vertinimo dimensijoms turi skirtingą reikšmę ir įtaką.

Literatūra

- Acs, Z. J.; Desai, S.; Hessels, J. (2008). Entrepreneurship, economic development and institutions. *Small Business Economics*, 31(3), p. 219-234.
- Acs, Z. J.; Varga, A. (2005). Entrepreneurship, agglomeration and technological change. *Small Business Economics*, Vol. 24(3), p. 323-334.
- Audretsch, D. B. (2002). Entrepreneurship: determinants and policy in a European-US comparison (Vol. 27). Springer.
- Beckman, C.M.; Eisenhardt, K.; Kotha, S.; Meyer, A.; Rajagopalan, N. (2012). The role of the entrepreneur in technology entrepreneurship. *Strategic entrepreneurship journal*. Vol. 6, p.203-206.
- Binkauskas, G. (2009). Internal and external factors that determined the channels of innovation diffusion in Lithuania. *Ekonomika*. Vol.88, p.90-105.
- Brixiova, Z. (2011). Modeling productive entrepreneurship in developing countries. *Small Business Economics*, p. 1-12.
- Burns, P. (2008). Corporate entrepreneurship: building an entrepreneurial organization. p.416. ISBN-13: 9780230542631
- Doganova, L.; Eyquem-Renault, M. (2009). What do business models do?: innovation, devices in technology entrepreneurship. research policy. Vol. 38, p.1559-1570.
- Fiet, J. O. (2001). The theoretical side of teaching entrepreneurship. *Journal of business venturing*. Vol. 16, p.1-24
- Frydman, R.; Khan, O.; Rapaczynski, A. (2011). Entrepreneurship in Europe and United States: security, finance, and accountability. *Perspectives on the performance of the Continental economies*. p.27-65.
- Goldstein, H.; Bergman, E. M.; Maier, G. (2013). University mission creep? Comparing EU and US faculty views of university involvement in regional economic development and commercialization. *The Annals of Regional Science*, Vol. 50(2), p. 453-477.
- Grilo, I.; Irigoyen, J. M. (2006). Entrepreneurship in the EU: to wish and not to be. *Small Business Economics*, Vol. 26(4), p. 305-318.
- Guiso, L.; Schivardi, F. (2011). What determines entrepreneurial clusters? *Journal of the European economic association*. Vol.9, p.61-86
- Hsieh, C.; Parker, S.C.; Van Praag, M. (2011). Risk, Balanced Skills and Entrepreneurship. IZA Discussion Paper No. 6200. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1976531>
- Jusoh, R.; Ziyae, B.; Asimiran, S.; Kadir, S.A. (2011). Entrepreneur training needs analysis: implications on the entrepreneurial skills needed for successful entrepreneurs. *International business and economics research journal*. Vol. 10, p.143-148.
- Kressel, H.; Lento, T. V. (2012). Entrepreneurship in the global economy. p. 280. ISBN-13: 9781107019768
- Lydeka, Z. (1996). Verslininkas, verslumas ir verslininkystė. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. Vol.2. Kaunas: VDU.
- Michalski, T. (2012). Corporate entrepreneurship. p.700. ISBN-13: 9783834922380

- Mian, S. A. (2011). Science and technology based regional entrepreneurship – global experience in policy and program development. p. 477. ISBN 978-1-84720-390-8
- Mole, K., Roper, S. (2012). The rational choice approach to entrepreneurship. In: Perspectives in Entrepreneurship: A Critical Approach. ISBN 978-0-2302-4110-7
- Morris, M. H.; Covin, J. G.; Kuratko, D. F. (2011). *Corporate entrepreneurship and innovation*. p.512. ISBN-13: 9781111526917.
- Ojastu, D.; Chiu, R.; Olsen, P.I. (2011). Cognitive model of entrepreneurship and its reflection in education. *Journal of Enterprising culture*. Vol. 19, p.397-434.
- Ratinho, T.; Henriques, E. (2010). The role of science parks and business incubators in converging countries: evidence from Portugal. *Technovation*. Vol.30, p.278-290.
- Rigg, C.; O'Dwyer, B. (2012). Becoming an entrepreneur: researching the role of mentors in identity construction. *Education+ Training*, Vol. 54(4), p. 319-329.
- Schoon, I.; Duckworth, K. (2012). Who becomes entrepreneur? Early life experiences as predictors of entrepreneurship. *Developmental Psychology*, Vol. 48(6), p.1719-1726. DOI: 10.1037/a0029168.
- Shane, S.; Khurana, R. (2003). Bringing individuals back in: the effects of career experience on new firm founding. *Industrial and corporate change*. Vol. 12(3), p.519-543. DOI:10.1093/icc/12.3.519
- Sriram, V.; Mersha, T. (2010). Stimulating entrepreneurship in Africa. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*. Vol. 6., p. 257-272
- Stripeikis, O. (2010). Antrepreneriškumo formavimas Lietuvos ir smulkaus ir vidutinio verslo įmonėse. *Vadybos mokslas ir studijos*, Vol. 15 (4), p. 1-12
- Stripeikis, O. (2008). Antrepreneriškumo formavimas Lietuvos ir smulkaus ir vidutinio verslo įmonėse. Daktaro disertacija, VDU.
- Šivickas, G. (2009). Paramos smulkiam ir vidutiniam verslui įtakos darniam vystymuisi vertinimas. Daktaro disertacija. Kaunas, VDU.
- Quadir, I.Z. (2012). Entrepreneurship training for the developing world. *Education forum*. June 16, 2012
- Župerka, A. (2011). Studentų verslumo ugdymo plėtra Lietuvoje. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. Vol. 2 (26), p. 1–10

RESEARCH ON ENTREPRENEURSHIP INDICATORS

Gintarė Giriūnienė

Summary

It should be noted that the optimal national economic promotion policy-making becomes more and more challenging, since economic growth is also more or less influenced by many external factors directly uncontrollable by the state. It is worthy of note that entrepreneurship is identified in economic literature as a very important factor directly influencing domestic economic activity and development despite the fact that there exists a large variety of entrepreneurship development needs and opportunities in different countries. An analysis of scientific literature has shown that the domestic entrepreneurial opportunity has indeed a significant impact on economic activity; however, the need for entrepreneurship has no effect on the national economy. Thus, for credible research, it is particularly important to analyze the very entrepreneurship-determining factors. While many of scientific literature sources argue that a key impact on entrepreneurship of a country is made namely by society, which chooses what to buy, how much money it has, and how it responds to one or another business, it should be emphasized that entrepreneurship

is driven not only by consumers' demands, but also by other entrepreneurship-determining factors, which can be divided into two main groups – internal and external. Comprehensive analysis of the factors influencing entrepreneurship demonstrates that self-employed individuals and companies have quite different opportunities for business development, leading to disparity in significance of internal and external factors that determine their entrepreneurship and effect on them. It should be emphasised that economic resources are quite restricted for self-employed persons and small businesses with relatively low capital in comparison with large enterprises; therefore, an impact of entrepreneurship-determining factors is extremely important to them. Findings of the research enable to suggest that a state, seeking to create a business and entrepreneurship development-friendly environment, must take into account not only the formation of internal and external factors determining the entrepreneurship, but also to evaluate an impact of the latter through two dimensions – self-employed individuals and companies in connection to the fact that all entrepreneurship-determining factors have a different significance and impact on these evaluation dimensions.